

Altun Yaruk'ta Geçen Sorunlu ĞWTĞ'RSWĞ Sözcüğü Üzerine

Dialectological Problems in Historical Turkish Texts

Ayşegül Gözel

Dr., Eskişehir/Türkiye

e-posta aysegulgozell@gmail.com

orcid 0000-0003-1505-3781

doi 10.54316/dilarastirmalari.1418437

Atıf

Citation

Gözel, Ayşegül (2024).

Altun Yaruk'ta Geçen

Sorunlu ĞWTĞ'RSWĞ

Sözcüğü Üzerine. *Dil*

Araştırmaları, 34: 185-192.

Başvuru

Submitted

12.01.2024

Revizyon

Revised

06.03.2024

Kabul

Accepted

07.04.2024

Çevrimiçi Yayın

Published Online

31.05.2024

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

Öz

Türk yazı dilinin ikinci dönemini oluşturan Eski Uygurca, dil tarihi bakımından çok önemlidir. Bu dönemin hacimli eserlerinden biri olan *Altun Yaruk*'un Petersburg yazması 1910 yılında S. E. Malov tarafından Çin'in Gansu bölgesinde bulunmuştur. Eser, kelime hazinesi ve içeriği ile Uygur döneminin çok önemli metinlerinden biridir.

Altun Yaruk'un Petersburg nüshası 1913-1917 yıllarında Radloff-Malov tarafından Uygur harfleriyle dizgi olarak yayımlandıktan sonra bu eser üzerindeki çalışmalar artmıştır. Sonraki bütün yayınlar bu dizgi baskı üzerine kurulmuştur. Bu baskı büyük bir boşluğu doldurmuş olsa da metin, Radloff ve Malov'un teşhisine dayanır. Az kullanılan bazı kelimelerde Uygur yazısındaki birbirine benzeyen harflerin teşhisinde yayıncıların yanıldıkları olmuştur. Özellikle de birbirine benzeyen V, W, Y harfleri zaman zaman doğru teşhis edilememiştir. Turfan koleksiyonlarında bulunan *Altun Yaruk*'a ait 1000 kadar fragman, bu teşhis hatalarının düzeltilmesine kısmen yardım etmektedir. Ancak fragmanlarda Radloff-Malov yayınının tamamının karşılığı mevcut değildir.

Bu makalede, *Altun Yaruk*'un Radloff-Malov yayını 190/23'te ĞWTĞ'RSWĞ biçiminde teşhis edilip dizilmiş, yayınlarda da *kodükarsug* ve *kodgarsuk* okunmuş sözcük üzerinde durulmuş, bu sözcük üzerine bugüne kadar yapılan çalışmalar değerlendirilmiş, ilgili kelimenin Petersburg yazmasında ĞWTĞ'YSWĞ olduğu ortaya konmuş, bu sözcük de *kodgaysug* biçiminde okunup düzeltilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygurca, Altun Yaruk, Radloff-Malov baskısı, kodgaysug, {-gAysUG}

ABSTRACT

Old Uyghur, which constitutes the second period of the Turkish written language, is of great importance in terms of language history. The Petersburg manuscript of Altun Yaruk, one of the voluminous works of this period, was discovered in 1910 by S. E. Malov in China's Gansu province. The work is one of the highly significant texts of the Uyghur period, characterized by its vocabulary and content.

Following the publication of the Petersburg manuscript of *Altun Yaruk* with Uyghur letters as typesetting by Radloff-Malov between 1913 and 1917, scholarly research on this work has increased. All subsequent publications have been based on this typeset edition. While this printing filled a large gap, the text relies on the identification made by Radloff and Malov. There are examples in which the publishers made mistakes in the identification of similar signs in Uyghur script that found in some infrequently used words. Especially similar signs V, W, and Y were not correctly identified in some cases. Approximately 1000 fragments belonging to Altun Yaruk in the Turfan collections partially contribute to the correction of these identification mistakes. However, these fragments do not contain the complete Radloff-Malov publication.

In this article, the word which was identified and setted as ĞWTĜ'RSWĜ in Altun Yaruk's Radloff-Malov publication 190/23, and read as "kodıgarsug" or "kodgarsuk" in the publications were focused on. Also the studies done on this word to date were evaluated. It is put forward that the word in question is ĞWTĜ'YSWĜ in the Petersburg manuscript, and this word is read and corrected as "kodgaysug".

Keywords: Old Uyghur, Altun Yaruk, Radloff-Malov edition, kodgaysug, {-gAysUG}.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: *Altun Yaruk* studies began in 1908 with the publication of eight fragments of this work in the Berlin Turfan collection by F. W. K. Müller. In 1910, S. E. Malov discovers the most voluminous copy of the work in the Gansu region of China. This manuscript is currently preserved at the St. Petersburg Institute of Oriental Studies. The St. Petersburg copy was published by Radloff and Malov in typeset Uyghur script between 1913 and 1917. Subsequent research on *Altun Yaruk* is based on this publication. Apart from the St. Petersburg manuscript, there are more than 800 fragments of approximately 70 copies in the Turfan collections in Berlin. Fragments of *Altun Yaruk* have been discovered in other Turfan collections and are currently being published. It is anticipated that the number of fragments will increase by 1000 in the near future. Despite being one of the few the most studied works in Uyghur, *Altun Yaruk* still presents numerous challenges. It is known that studies conducted on *Altun Yaruk* will also be overarching for Old Turkic. Therefore, detailed examinations of the work are important.

Research Problem: One of the main problems about Altun Yaruk research is the lack of a facsimile publication of the manuscript. Radloff and Malov accomplished a difficult task with the typesetting publication under the conditions of their time. However, they sometimes failed to correctly identify similar letters of V, W, and Y in Uighur script (Kaya 2023: 88). Since the Altun Yaruk studies were mostly based on this publication, subsequent researchers who used it have also been misled. These misidentifications can be checked and corrected in some measure with fragments in Turfan collections. However, the fragments are incomplete, thus preventing a comprehensive verification of the entirety of the Radloff-Malov publication. In

this article, the word read as ĞWTĞ'RSWĞ, of which there is only one example in the Altun Yaruk, is analyzed. There are doubts regarding the pronunciation of ĞWTĞ'RSWĞ. These uncertainties have been mentioned in publications on Altun Yaruk. The basis of this problem stems from the possibility that the letters were not accurately identified in the Radloff-Malov publication. This pronunciation has not been established as no parallel fragment has been identified in the Turfan collection in Berlin yet. The word in question will only be definitively deciphered by consulting the manuscript.

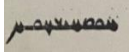
Literature Review: The word in question has been interpreted in three ways in publications to date:

kod(i)karsug: Gabain (1974), Kaya (1994, 2021), Gözel (2023). In these publications, the word is derived from the base kodikar-.

kodgaysuk: Zieme-Kara (1978), Erdal (1991), Ölmez (1991). Those who embrace this reading believe that there is a problem about identification in the Radloff-Malov typesetting publication and that the correct form of the word should be kodgaysug.

kodgarsok: Röhrborn (2017) and Wilkens (2021). Those who adopt this interpretation have adhered to the reading without making any comments on the typesetting in the Radloff-Malov publication.

Findings: In the Radloff-Malov publication, the word is as follows:

In the manuscript it is:

A contradiction between the typesetting in the Radloff-Malov publication and the manuscript is clearly evident. The word is unequivocally written as ĞWTĞ'YSWĞ in the manuscript.

The letter ▲ was identified as ▲ by Radloff and Malov, leading to the misreading of the word. Therefore, according to the spelling in the Petersburg manuscript, it is understood that *kod(i)karsug* and *kodgarsok* readings are incorrect, and the correct reading should be *kodgaysug*.

The suffix {-gAysUg} in this example is rare and found exclusively in Buddhist Uighur texts with limited examples. The study also offers a brief evaluation of the suffix structure based on other instances where it is present.

Consequently:

- The word, which has been read as *kod(i)karsug* and *kodgarsok* in publications, should be corrected to *kodgaysug*.
- The break down of the word is: < *ko-d-gaysug* "to leave/to be left"
- *kod-* is today in use in the form of *koy-*.
- The suffix {-gAysUg} functions as verbal adjective. It is a compound suffix: {-gAy} + {-sUg}. There are also examples where the suffix is followed directly by a case suffix or a derivational suffix.
- In one of the examples of the suffix in question (*ölgeysüig*), the /s/ sound is written with the letter Ş in the Uyghur alphabet, so the word was read as *ölgeyşüig* according to this. The relevant suffix has only been observed in Buddhist Uighur texts thus far. Given that a single character in the Uighur alphabet can denote multiple sounds, the definitive reading of this suffix will be established through its attestation in texts written in the Göktürk or Arabic script, which distinguish between the sounds /g/k/ and /s/ş.
- The studies conducted on *Altun Yaruk* so far are based on the typesetting publication by Radloff-Malov. While this publication has filled an important gap, it is observed that sometimes letters and words did not been correctly identified. Therefore, for a healthier conduct of *Altun Yaruk* studies, it is essential to publish a facsimile edition of the Petersburg manuscript upon which the Radloff-Malov typesetting is based.

0. Giriş

Altun Yaruk çalışmaları, 1908'de Berlin Turfan koleksiyonundaki bu esere ait parçalardan sekizinin F. W. K. Müller tarafından yayımlanması ile başlar. 1910 yılında S. E. Malov, Çin'in Gansu bölgesinde eserin en hacimli nüshasını keşfeder. Bu nüsha şu anda Petersburg'da Doğu Araştırmaları Enstitüsünde korunmaktadır. Petersburg nüshası, Radloff ve Malov tarafından Uygur harfleriyle dizgi olarak 1913-1917 yılları arasında yayımlanmıştır. Sonraki *Altun Yaruk* çalışmaları bu yayına dayanır.

Petersburg nüshasından başka, Berlin'deki Turfan koleksiyonlarında da 70 kadar nüshaya ait 800'ü aşkın fragman bulunmaktadır. Başka Turfan koleksiyonlarında da *Altun Yaruk*'a ait fragmanlar bulunup yayımlanmaya başlamıştır. Yakın gelecekte, fragman sayısının 1000'i bulacağı tahmin edilebilir.

Altun Yaruk, Uygurcanın iyi işlenmiş birkaç eserinden biri olmasına rağmen hâlâ birçok problemi vardır.

1. Sorun

Altun Yaruk araştırmalarındaki problemlerin başında yazmanın tıpkıbasım olarak yayımlanmamış olması gelmektedir. Radloff ve Malov o zamanın şartlarında bu dizgi yayın ile zor bir işi başarmışlardır. Ancak Uygur yazısında birbirine benzeyen V, W, Y harflerini zaman zaman doğru teşhis edememişlerdir (Kaya 2023: 88). Bu durum, onların yayını kullanan sonraki araştırmacıları da yanıltmıştır.

Radloff-Malov yayınındaki hatalı teşhisler, Turfan koleksiyonlarındaki fragmanlar ile kontrol edilip kısmen düzeltilebilmektedir. Ancak, fragmanların eksikliği yüzünden Radloff-Malov yayınının tümü kontrol edilememektedir.

Bu yazıda, Radloff-Malov yayını 190/23'teki ĞWTĞ'RSWĞ¹ olarak teşhis edilmiş kelime üzerinde durulmuştur. Bu sözcük, bazı yayınlarda *kodikarsug* okunup *kodikar-* tabanına bağlanmıştır. Bazı yayınlarda ise sözcüğün, *kodgaysug* yerine yanlış teşhis edildiği ifade edilmiştir. Son çıkan Uygurca sözlüklerde ise *kodgarsok* okunmuştur. Radloff-Malov yayını 190/23 karşılık gelen bir fragman da henüz ele geçmemiştir. Bu sebepten söz konusu sözcüğün okunuşu ve izahı problemlidir.

2. Sorunlu Sözcük Üzerine Yapılan Okuma ve Yorumlar

Yayınlarda ilgili kelime aşağıdaki şekillerde değerlendirilmiştir:

¹ Sözcüğün transliterasyonu, Kaya 2021'de uygulanan transkripsiyon cetveline (Kaya 2021: 11) göre yapılmıştır.

Gabain (1974: 119), kelimeyi *kod(t)kar-sug* biçiminde okumuş, {-sXg} isim fiili bölümünde değerlendirmiştir.

Zieme-Kara (1978: 71), *ölgeyšüg* kelimesi hakkındaki 165 numaralı notta, üzerinde durduğumuz sözcüğü Radloff-Malov'un teşhisine katılmayarak *kodgaysuk* biçiminde okumuşlardır.

Erdal (1991: 157), yayıncıların kelimeyi yanlış olarak *kotgarsok* yazdıklarını belirterek *kodgaysok* biçiminde okumuştur.

Ölmez (1991: 72), kelimeyi *kodgaysuk* biçiminde okumuştur. 190.23 numaralı notta Gabain gibi < *ko-d-ı+kar-suk olarak düşünmenin de mümkün olduğunu belirtmiştir. Ancak P. Zieme, *kodgarsok* yazımının baskı hatası olduğunu, kelimenin *kodgaysuk* olması gerektiğini Ölmez'e sözlü olarak bildirmiştir.

Kaya (1994: 142, 553a; 2021: 259, 775a), sözcüğü *Altun Yaruk*'un her iki baskısında da *kod(t)karsug* biçiminde okuyup *kodikar-* maddesi içinde değerlendirmiştir.

Röhrborn (2017: 316), sözcüğün geçtiği ibareyi *etöz kodgarsok üdtä* „zur Zeit des Sterbens" biçiminde sözlüğüne almıştır (Röhrborn 2017: 316).

Wilkens (2021: 127b) de alıntı yerini belirtmeden kelimenin geçtiği ibareyi *etöz kodgarsok üd* “ölüm vakti” şeklinde sözlüğüne almıştır.

Gözel (2023: 163), Kaya yayınına dayanarak kelimeyi *kodikar-* “terk etmek” tabanından getirmiş, bu tabanı da < *kodı+kar-* biçiminde çözümlenmiştir.

3. Değerlendirme ve Çözüm

İlgili kelime bugüne kadar yapılan yayınlarda üç şekilde okunmuştur:

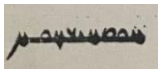
kod(t)karsug: Gabain (1974), Kaya (1994, 2021), Gözel (2023). Bu yayınlarda sözcük, *kodikar-* tabanından getirilmiştir.

kodgaysuk: Zieme-Kara (1978), Erdal (1991), Ölmez (1991). Bu okuyuşu benimseyenler, Radloff-Malov'un dizgi yayınında bir teşhis sorunu olduğu, sözcüğün doğrusunun *kodgaysug* olması gerektiği kanaatindedirler.

kodgarsok: Röhrborn (2017) ve Wilkens (2021). Bu okuyuşu benimseyenler Radloff-Malov yayınındaki dizgi için herhangi bir yorum getirmeden yazılışa bağlı kalmışlardır.

Anlaşıldığına göre sorun, Radloff-Malov'un dizgi yayını ile yazma arasında bir çelişki olduğu noktasında düğümlenmektedir.

Sözcük, Radloff-Malov yayınında şöyledir:

Yazmada ise şöyledir:

Sözcük yazmada açık bir şekilde ĞWTĞ'YSWĞ olarak yazılmıştır. ▲ harfi Radloff ve Malov tarafından ✎ olarak teşhis edilmiş, bu da kelimenin yanlış okunmasına sebep olmuştur. Bu durumda Petersburg yazmasındaki imlaya göre, *kod(i)karsug* ve *kodgarsok* okunuşlarının yanlış olduğu, doğrusunun *kodgaysug* olacağı anlaşılmaktadır.

kodgaysug sözcüğü metinde şu bağlamda geçmektedir:

taki y(e)me kim kayu uzun tonlug tişi tnl(i)glar bu t(e)ñri t(e)ñrisi burkanıg b(e)k katig süzük kirtgünç köñülin üküş atayu ögretig kırsarlar etöz kodgaysug ödte ol t(e)ñri t(e)ñrisi burkanıg körgeli bolgaylar (Kaya 2021: 259-260) “Ayrıca, bu tanrılar tanrısı Buda’yı pek temiz imanlı gönülle çok anarak ibadet eden dişi canlılar, vücut **birakılacak** zamanda (= **ölüm anında**), o tanrılar tanrısı Buda’yı görecekler.”

Sözcük şöyle çözümlenebilir: < *ko-d-gaysug*. {-gAysUg} eki, *kod-* fiil tabanına gelmiş ve onu, ardından gelen *öd* ismini niteleyen bir sıfat durumuna getirmiştir.

kod- (< *ko-d-*), bilinen bir fiildir ve günümüzde *kod-* > *koy-* biçiminde yaşamaktadır.

{-gAysUg} eki, yalnızca Budist Uygur metinlerinde geçen ve tanığı pek fazla olmayan bir ektir. *Altun Yaruk*'ta aynı ekin geldiği bir diğer örnek olan *ölgeysügde* sözcüğünde ekten sonra hâl eki gelmiştir:

ol kunçuy ölgeysügde tişi etözin kodup erkek erkligig bulup tapıp turkaru uzatı t(e)ñrili yalañuklınıñ arasınıtı togup (Kaya 2021: 182-183) “o prenses **öleceğinde** (= **öleceği zaman**) dişi vücudunu bırakıp, erkek gücünü bulup, daima tanrı ve insan arasında doğup”.

Bir tanıkta ekin üzerine yapım eki geldiği de görülmüştür: < *il-geysüg+len*² “talim etmek, maharet kespemek, üstatlaşmak” (Arat 1965: 88, 366-367).

{-gAysUg} eki, *kod-* ve *öl-* dışında *bar-* ve **il-* fiilleriyle de tanıklanmıştır³.

Erdal (1991: 157-158), ilgili ekin tanıklandığı *ilgeysök*, *kodgaysok*, *ölgeysök/ölgeşök* sözcüklerini {+sOk} eki içinde değerlendirmiştir.

{-gAysUg} eki üzerinde en geniş araştırma Ağca (2010: 233, 237) tarafından yapılmıştır. Ağca'ya göre ek, {-gAy} sıfat yapım eki/gelecek zaman, istek ve gereklilik eki ile yine gelecek zaman ifade eden {-sUg} sıfat-fiil ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Ek, eklendiği fiili, sıfat durumuna getirir veya sıradan isim yapar. Ağca, eki {-gAy}+{sUg} olarak çözdüğü için, her bir parçanın sonraki değişim ve gelişmesini dikkate alarak eki {-gAysUg} biçiminde tespit etmiştir.

Uygur yazısındaki S (= s, ş, z) ve Ğ/Q (= g, h, k) harfleri birden fazla sesi karşılar. Bu yüzden {-gAysUg} ekinin içindeki /g/ ve /s/ seslerinde tereddüt vardır. Zieme

² Sözcük Arat tarafından *ilkevstüklen-* olarak okunmuştur (1965: 88, 366-367).

³ *bar-*, **il-*, *öl-* fiil tabanları için bk. Ağca 2010: 240-244.

ve Kara (1978: 70), *ölgeysüg* kelimesini, açıkça Ş ile yazılmasından (Zieme-Kara 1978: 290) dolayı *ölgeyšüg* okumuşlardır. Aynı sözcük Temir-Kudara-Röhrborn (1984: 19) tarafından yayımlanan bir fragmanda (Ankara Etnoğrafya Müzesi, 13137/1, ön, 4; 13137/2, ön, 4) S ile yazılmış ve *ölgeysüg* okunmuştur. *Altun Yaruk*'ta da (Radloff-Malov yayını 85/19) ilgili sözcük S ile yazılmış ve *ölgeysüg* okunmuştur (Kaya 2021: 182). Ayrıca, söz konusu kelime bir fragmanda (e-DTA U 5678, arka, 10) da S ile yazılmıştır.

S harfi /s/ olarak okunabilir, ama bir müstensih hatası yoksa Ş harfi /s/ olarak okunamaz. Zieme ve Kara'nın yayımladığı tek örnekte muhtemelen müstensih hatası vardır. Söz konusu ek, g/k ve s/ş ayırımını yapan Göktürk veya Arap harfli metinlerle tanıklandığında okunuş kesinleşmiş olacaktır. Şimdilik Ağca'nın okuyuşu ve yorumu tutarlı görünmektedir.

Öte taraftan, bu yazıya konu olan sözcüğün tabanında *kodıkar-* fiilini bulanlar (Gabain ve Kaya), aynı fiilden genişlemiş *kodıkartur-* ve *kodıkartdur-* biçimlerini dikkate almış olabilirler. Gerçekten de *kodıkartur-* ve *kodıkartdur-* türevleri *Altun Yaruk*'ta geçmektedir (Kaya 2021: 775a-b). Bunlara dayanarak *kodıkar-* tabanı da olmalıdır. Caferoğlu'nun sözlüğünde, geçtiği yer belirtilmeden bir *kodıkar-* “Aşağı koymak” maddesi verilmiştir (Caferoğlu 1968: 179). (Nadelyaev vd. 1969) ve (Clauson 1972)'de *kodıkar-* geçmez. Wilkens, bu fiili, † eski/yanlış okuma işareti koyarak *kudıgar-* fiiline gönderir (Wilkens 2021: 388b), *kudıgar-* fiilini de “alçaltmak, küçültmek” olarak anlamlandırır, *kudıgar-* uçuzla- “alçaltmak ve küçümser davranmak” biçiminde bir de ikileme verir (Wilkens 2021: 419a). Wilkens, sözlüğünün sistemi gereği *kudıgar-* sözcüğünün tanıklarını belirtmez.

Her ne kadar *kodıkar-* fiili teorik olmaktan çıkıp tanıklanmış olsa da, *Altun Yaruk*'un Radloff-Malov yayını 190/23'teki sözcüğün *kodıkar-* fiiliyle alakası yoktur.

Bağlamdan da anlaşılacağı üzere, ilgili ibarede *etöz kod-* deyiminin bulunduğu açıktır. Bu deyim “ölmek” anlamında olup (Röhrborn 2017: 315; Wilkens 2021: 127b) *Altun Yaruk*'ta bu bağlama ilaveten birkaç yerde daha geçmektedir (Kaya 2021: str. 116, 1323, 10909, 13825 vs.).

4. Sonuç

- Radloff-Malov yayınında bir teşhis hatasının olduğu, üzerinde durulan sözcüğün yazmada açıkça ĞWTĞ'YSWĞ biçiminde yazıldığı, dolayısıyla da *kodgaysug* okunması gerektiği kesinleşmiştir.
- Yayınlarda *kod(i)karsug* ve *kodgarsok* okunan kelime *kodgaysug* olarak düzeltilmelidir.
- Sözcüğün çözümü şöyledir: < ko-d-gaysug “bırakacak/bırakılacak”.
- *kod-*, günümüzde *koy-* biçiminde yaşamaktadır.
- {-gAysUg} eki sıfat-fiil işlevindedir. Birleşik bir ektir: {-gAy}+{-sUg}. Ekten sonra doğrudan hâl ekinin veya yapım ekinin geldiği örnekler de vardır.

- İlgili ekin bir tanığında (*ölgeysüg*) /s/ sesi Uygur alfabesindeki Ş harfi ile yazılmış, buna dayanarak da *ölgeyšüg* okunmuştur. İlgili ek şimdilik yalnızca Budist Uygur metinlerinde tanıklanmıştır. Uygur alfabesinde bir karakterin birden fazla sesi karşılması nedeniyle, g/k, s/ş seslerinin ayırımı yapan Göktürk veya Arap harfli metinlerle tanıklandığında bu ekin okunuşu kesinleşmiş olacaktır.
- Bugüne kadar *Altun Yaruk* üzerine yapılan çalışmalar Radloff-Malov'un dizgi yayınına dayanır. Önemli bir boşluğu doldurmuş olan bu yayında bazen harflerin ve kelimelerin doğru teşhis edilemediği görülür. Bu sebeple, *Altun Yaruk* çalışmalarının daha sağlıklı yürütülebilmesi için Radloff-Malov dizgi yayınının dayandığı Petersburg yazmasının tıpkıbasım olarak yayını şarttır.

5. Kaynakça

- AĞCA, Ferruh (2010). “Eski Türkçe -gA(y)sUg Eki ve Ekin Tarihi Türk Dili Alanındaki Biçimleri Üzerine”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. 7/1: 231-250.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1965). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu.
- CLAUSON, Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University.
- e-DTA = Dijital Turfan-Arşivi. <https://turfan.bbaw.de/dta/> (Erişim tarihi: 10.01.2024).
- ERDAL, Marcel (1991). *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon, I-II*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- GABAİN, Annemarie von (1974). *Alttürkische Grammatik*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- GÖZEL, Ayşegül (2023). *Altun Yaruk'ta Söz Yapımı*. Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- KAYA, Ceval (1994). *Uygurca Altun Yaruk*. Giriş, Metin ve Dizin. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- KAYA, Ceval (2021). *Uygurca Altun Yaruk*. Giriş, Metin ve Dizin. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- KAYA, Ceval (2023). “Uygurca Altun Yaruk Çalışmalarının Bugünkü Durumu”. *Prof. Dr. Saadetin Yıldız Armağanı*.-İnce, Kibar Bir Beyefendiye- (Haz. Emin Onuş). İstanbul: Hiperyayın, 85-90.
- NADELYAEV, V. M. vd (1969). *Drevnyeturkskiy Slovar'*. Leningrad: İzdatel'stvo “Nauka”.
- ÖLMEZ, Mehmet (1991). *Altun Yaruk*. III. Kitap (=5. Bölüm). (Suvarnaprabhâsasûtra). Ankara.
- RADLOFF, Wilhelm; MALOV', Sergey Efimoviç (1913-1917), *Suvarnaprabhâsa*. (Sutra zolotogo bleska). Tekst' uygurskoy redaktsii. Sanktpeterburg': İmperatorskaya Akademii Nauk.
- RÖHRBORN, Klaus (2017). *Uigurisches Wörterbuch*. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. –Neubearbeitung-. II.2. Stuttgart: Franz Steiner.
- TEMİR, Ahmet; KUDARA, Kōgi; RÖHRBORN, Klaus (1984). “Die alttürkischen Abitaki-Fragmente des Etnografya Müzesi”. Ankara: *Turcica*, 16: 13-28.
- WILKENS, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen*. Altuigurisch-Deutsch-Türkisch || *Eski Uygurcanın El Sözlüğü*. Eski Uygurca-Almanca-Türkçe. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- ZIEME, Peter; KARA, György (1978). *Ein uigurisches Totenbuch*. Nāropas Lehre in uigurischer Übersetzung von vier tibetischen Traktaten nach der Sammelhandschrift aus Dunghuang British Museum Or. 8212 (109). Budapest: Akadémiai Kiadó.